

Buro de Brug Rapporten

B20-438

Archeologisch bureauonderzoek,
Utrechtseweg 5 – Landgoed Engelaar,
Renswoude, gemeente Renswoude

Status: Definitief

11 maart 2021

Colofon

ISSN 2468-6727

Auteur(s) J. van Leeuwen & J.W. Oudhof

Copyright © 2020 Buro de Brug
www.burodebrug.nl

Inhoud

2	Inleiding.....	6
2.1	Algemeen.....	6
2.2	Huidige situatie	7
2.3	Toekomstige situatie	8
3	Archeologisch bureauonderzoek	10
3.1	Onderzoeksmethode	10
3.2	Beleid en bestemmingsplan	10
3.3	Geologie, geomorfologie en bodemopbouw	12
3.4	Historische gegevens	15
3.5	Bekende archeologische waarden	19
3.5.1	AMK-terreinen.....	19
3.5.2	Archis vondstlocaties	20
3.5.3	Archis onderzoeksmeldingen	21
3.5.4	Overige archeologische informatie.....	21
3.5.5	Samenvatting bekende archeologische waarden	21
4	Archeologische verwachting en selectieadvies	22
4.1	Archeologische gespecificeerde verwachting	22
4.2	Selectieadvies.....	22
5	Bronnen.....	24
5.1	Digitale bronnen	24
5.2	Literatuur	24

Samenvatting

Dit archeologisch bureauonderzoek is uitgevoerd conform KNA 4.1¹ en BRL protocol 4002 door Buro de Brug in opdracht van dhr. O. Enschedé. De aanleiding tot dit onderzoek is de herinrichting van het perceel Utrechtseweg 5 – Landgoed Engelaar in Renswoude. Het gehele perceel heeft een omvang van ca. 7800 m². Verschillende bijgebouwen van in totaal 780 m² zullen worden gesloopt. Op twee locaties wordt nieuwbouw gerealiseerd, waarvan deels (ca. 89 m²) op de gesloopte bebouwing. De ontgravingen ten behoeve van de geplande werkzaamheden bereiken een oppervlakte van 250 m² en een nog nader te bepalen diepte.

Het plangebied ligt aan de Utrechtseweg net ten zuidwesten van Renswoude.

Op de gemeentelijke verwachtingskaart wordt het plangebied aangeduid als een historische boerderijlocatie. Volgens het bestemmingsplan "Buitengebied 2010" (vastgesteld 05-10-2020) is archeologisch onderzoek noodzakelijk bij bodemingrepen dieper dan 0,4 m -mv en die tevens een oppervlakte van meer dan 100 m² beslaan.

Het plangebied is gelegen op een beekeerdgrond op dekzand. In de directe omgeving is aangetoond dat sporen uit de periode Neolithicum-Bronstijd aanwezig zijn. De gemeentelijke beleidskaart, gebaseerd op de bodemgegevens, laat echter zien dat de verwachting voor de prehistorie erg kan variëren in dit gebied. De lage verwachting voor de prehistorie blijft gelden voor het plangebied.

Op basis van verschillende (bouw)historische bronnen is vastgesteld dat Landgoed Engelaar een archeologische vindplaats uit de Middeleeuwen – Nieuwe Tijd betreft. Naar verwachting heeft het plangebied ook een hoge waarde voor archeologische resten uit de Tweede Wereldoorlog. Het is onbekend wanneer de eerste boerderij op deze locatie verscheen, of op welke locatie deze zich precies bevond. Het perceel is naast boerderij ook lange tijd in gebruik geweest als buitenplaats, waardoor ook resten van tuinelementen (vijvers, balustraden, etc.) of bijgebouwen kunnen worden aangetroffen. De sporen uit de periode Middeleeuwen – Tweede Wereldoorlog worden direct onder maaiveld verwacht. Er zijn geen indicatoren dat de vindplaats diepgaand is verstoord.

In eerste plaats zal een deel van de aanwezige bebouwing op het perceel worden gesloopt. Het heeft de voorkeur de sloop tot maaiveld uit te voeren, om eventuele archeologische resten in situ te behouden.

De voorgenomen nieuwbouw vormt mogelijk een bedreiging voor de elementen van hoge archeologische waarde op het perceel. Op basis van de bovengenoemde bevindingen zijn twee opties mogelijk:

1. Buro de Brug adviseert de beoogde nieuwbouw op een archeologie-vriendelijke manier te realiseren, zodat de aanwezige archeologische waarden *in situ* kunnen worden behouden. Uitgangspunt hierbij is dat de bodem niet dieper wordt verstoord dan 40 cm. Het opstellen van een archeologie-vriendelijk bouwplan zal moeten geschieden in overleg met de bevoegde overheid (gemeente Renswoude). In dit scenario is het belangrijk ook de sloop van de aanwezig gebouwen niet dieper uit te voeren dan 40 cm -mv. Eventueel diepere funderingen blijven dus in de bodem behouden. Indien tijdens de werkzaamheden resten worden aangetroffen waarvan redelijkerwijs kan worden aangenomen dat deze resten van cultuurhistorische waarde zijn, geldt een wettelijke meldingsplicht conform artikel 5.10 van de Erfgoedwet.

2. Indien het niet mogelijk blijkt een archeologie-vriendelijk bouwplan op te stellen, adviseert Buro de Brug een inventariserend veldonderzoek – proefsleuven conform KNA 4.1, Protocol 4003 uit te voeren. Doel van het proefsleuvenonderzoek is het inzichtelijk maken van de aanwezige archeologische waarden. Eventueel kan worden afgesproken dat, bij de aanwezigheid van een intacte vindplaats en na overleg met de bevoegde overheid, direct kan worden doorgestart met een archeologische opgraving om de archeologische waarden *ex situ* te behouden. Dit dient van tevoren te worden afgestemd met de opdrachtgever, uitvoerende partij en de bevoegde overheid.

¹ Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie, www.sikb.nl.

Alhoewel de kans op de aanwezigheid van NGE's (zie paragraaf 3.5.5) in het plangebied klein wordt geacht, staat veiligheid voor alles. Indien objecten worden aangetroffen bij grondroerende werkzaamheden, waarover twijfel bestaat of het mogelijk explosieven betreffen, dient direct contact te worden opgenomen met de Explosieven Opruimingsdienst Defensie (EOD).

Bovenstaand selectieadvies dient beoordeeld te worden door de bevoegde overheid.

Administratieve gegevens

Projectnaam	Utrechtseweg 5 – Landgoed Engelaar
Opdrachtgever	Dhr. O. Enschedé
Contactpersoon	Dhr. R. van Veen
Uitvoerder	Buro de Brug
Autorisatie	drs. J.W. Oudhof j.w.oudhof@burodebrug.nl 06-25289957
Projectcode Buro de Brug	B20-438
Betrokken projectmedewerkers	Projectleiding: J.W. Oudhof Bureauonderzoek: J. van Leeuwen Rapportage: J. van Leeuwen
Bevoegd gezag	Gemeente Renswoude
Provincie, gemeente en plaats plangebied	Utrecht, Renswoude, Renswoude
Toponiem	Landgoed Engelaar
Kadastrale nummers	RWD01 – F – 185
Centrumcoördinaat	X 163986 Y 453822
Oppervlakte plangebied	Ca. 7800 m ² , waarvan 250 m ² nieuwbouw
Archisnummer²	4866865100
Beheer en plaats documentatie	Buro de Brug, Amsterdam
Rapportversie	Definitief
Datum rapport	11 maart 2021

² Landelijk onderzoeksmeldingsnummer dat bij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE/ARCHIS) moet worden aangevraagd bij aanvang van archeologisch onderzoek.

2 Inleiding

2.1 Algemeen

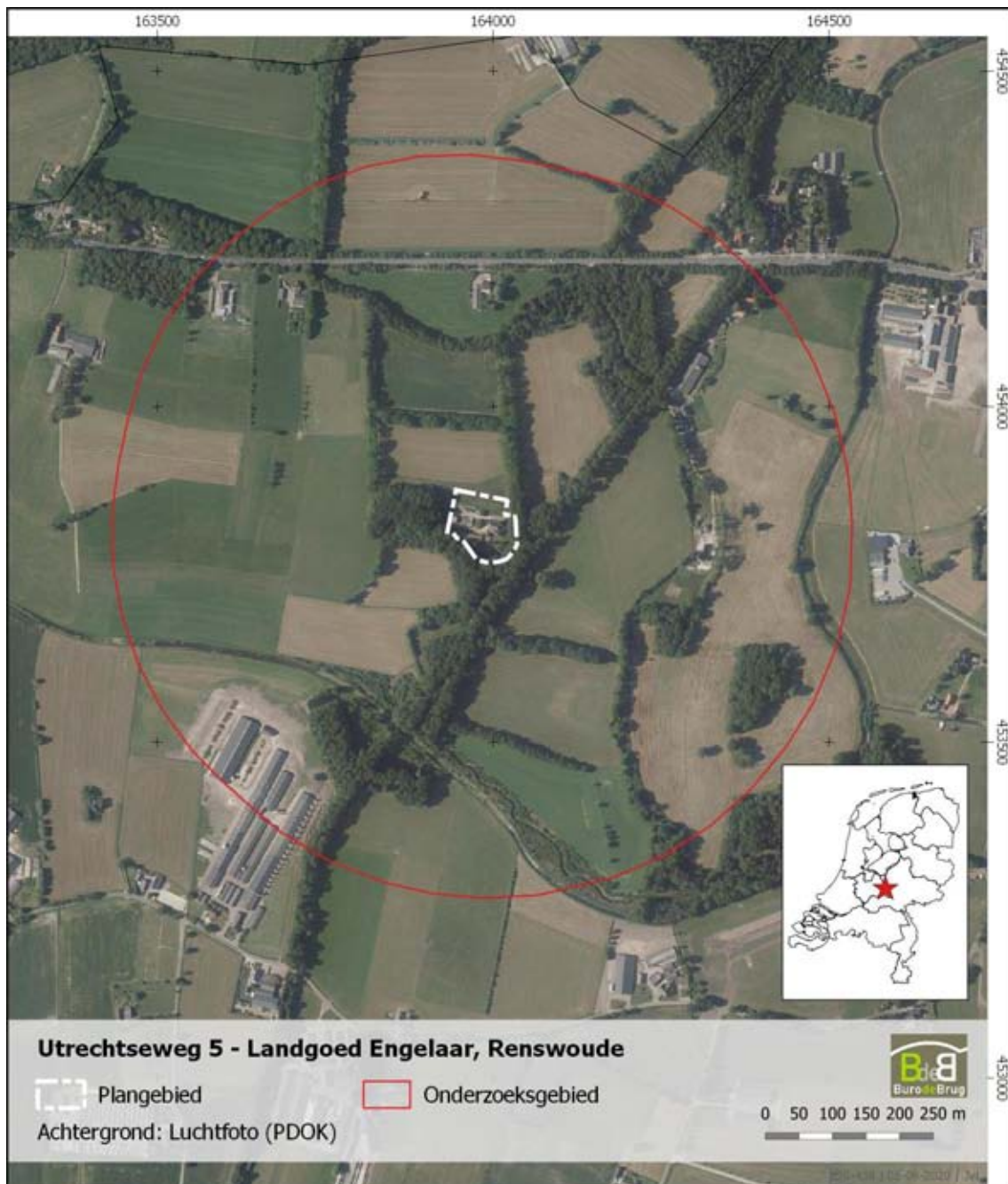
Dit archeologisch bureauonderzoek is uitgevoerd conform KNA 4.1³ en BRL protocol 4002 door Buro de Brug in opdracht van dhr. O. Enschedé. De aanleiding tot dit onderzoek is de herinrichting van het perceel Utrechtseweg 5 – Landgoed Engelaar in Renswoude. Het gehele perceel heeft een omvang van ca. 7800 m². Verschillende bijgebouwen van in totaal 780 m² zullen worden gesloopt. Op twee locaties wordt nieuwbouw gerealiseerd, waarvan deels (ca. 89 m²) op de gesloopte bebouwing. De ontgravingen ten behoeve van de geplande werkzaamheden bereiken een oppervlakte van 250 m² en een nog nader te bepalen diepte.

Het plangebied ligt aan de Utrechtseweg net ten zuidwesten van Renswoude (afb. 1).

Op de gemeentelijke verwachtingskaart wordt het plangebied aangeduid als een historische boerderijlocatie. Volgens het bestemmingsplan "Buitengebied 2010" (vastgesteld 05-10-2020) is archeologisch onderzoek noodzakelijk bij bodemingrepen dieper dan 0,4 m -mv en die tevens een oppervlakte van meer dan 100 m² beslaan.

De gemeente heeft aangegeven op dit moment een document te verlangen waarin de beoogde ingreep wordt afgezet tegen de aanwezige archeologische waarden. De voorgenomen werkzaamheden zouden een bedreiging kunnen vormen voor eventueel aanwezige archeologische resten in de ondergrond van het plangebied.

³ Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie, www.sikb.nl.

Afbeelding 1. Locatie van het plangebied en het onderzoeksgebied.

2.2 Huidige situatie

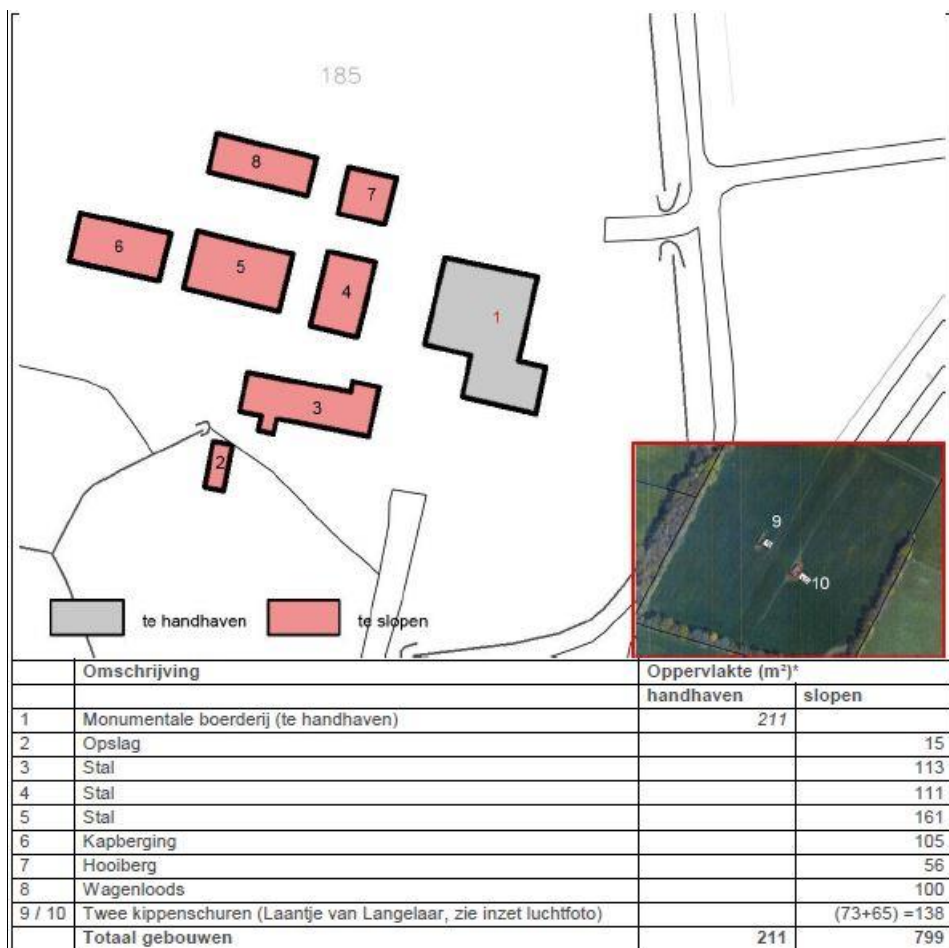
Het plangebied ligt ten westen van de Utrechtseweg en de Groeperkade, tussen Scherpenzeel en Renswoude. Op het perceel zijn een historische boerderij en verschillende bijgebouwen aanwezig (afb. 2). Het terrein is deels verhard en deels groen ingericht. De historische boerderij is in het geheel beschermd als gemeentelijk monument. De Groeperkade maakt onderdeel uit van het rijksmonument de Grebbelinie.

In 2011 is een bodemonderzoek uitgevoerd door Grondvitaal.⁴ In het onderzoek wordt het volgende geconcludeerd:

⁴ Mertens 2015, 13.

Uit de toetsing van de analyseresultaten aan de Circulaire Bodemsanering 2013 blijkt dat de gemeten gehalten in de boven- en ondergrond vanaf 0,0 tot 2,0 m-mv beneden de achtergrondwaarden liggen. Met betrekking tot het voorgenomen gebruik van de onderzochte locatie, zijn milieutechnisch geen beperkingen aan te geven.

De huidige grondwaterstand ligt gemiddeld tussen 1,2 en 1,6 m -mv.⁵ Het is niet bekend of en waar kabels en leidingen in het plangebied aanwezig zijn.

Afbeelding 2. De huidige inrichting van het gebied met de te slopen bijgebouwen (rood).

2.3 Toekomstige situatie

Het ligt in de planning om alle bijgebouwen te slopen (zie afb. 2). De historische boerderij blijft gehandhaafd. Op het perceel zullen twee nieuwe gebouwen worden geplaatst: een nieuwbouwhuis (ca. 133 m²) en een schuur (ca. 122 m², afb. 3). Er is nog geen gedetailleerde tekening van de nieuwbouw of de beoogde funderingsmethode beschikbaar. Een groot deel van de verharde delen van het terrein zullen als tuin worden ingericht. De beoogde verharding ten zuiden van de nieuwbouw wordt grotendeels gerealiseerd op de locatie van de gesloopte stal (5 op afb. 2).

⁵ <https://webkaart.provincie-utrecht.nl/viewer/app/Webkaart?bookmark=f945b9399e044a46aaec91b81066bc5f>

Afbeelding 3. De voorgenomen toekomstige inrichting.

3 Archeologisch bureauonderzoek

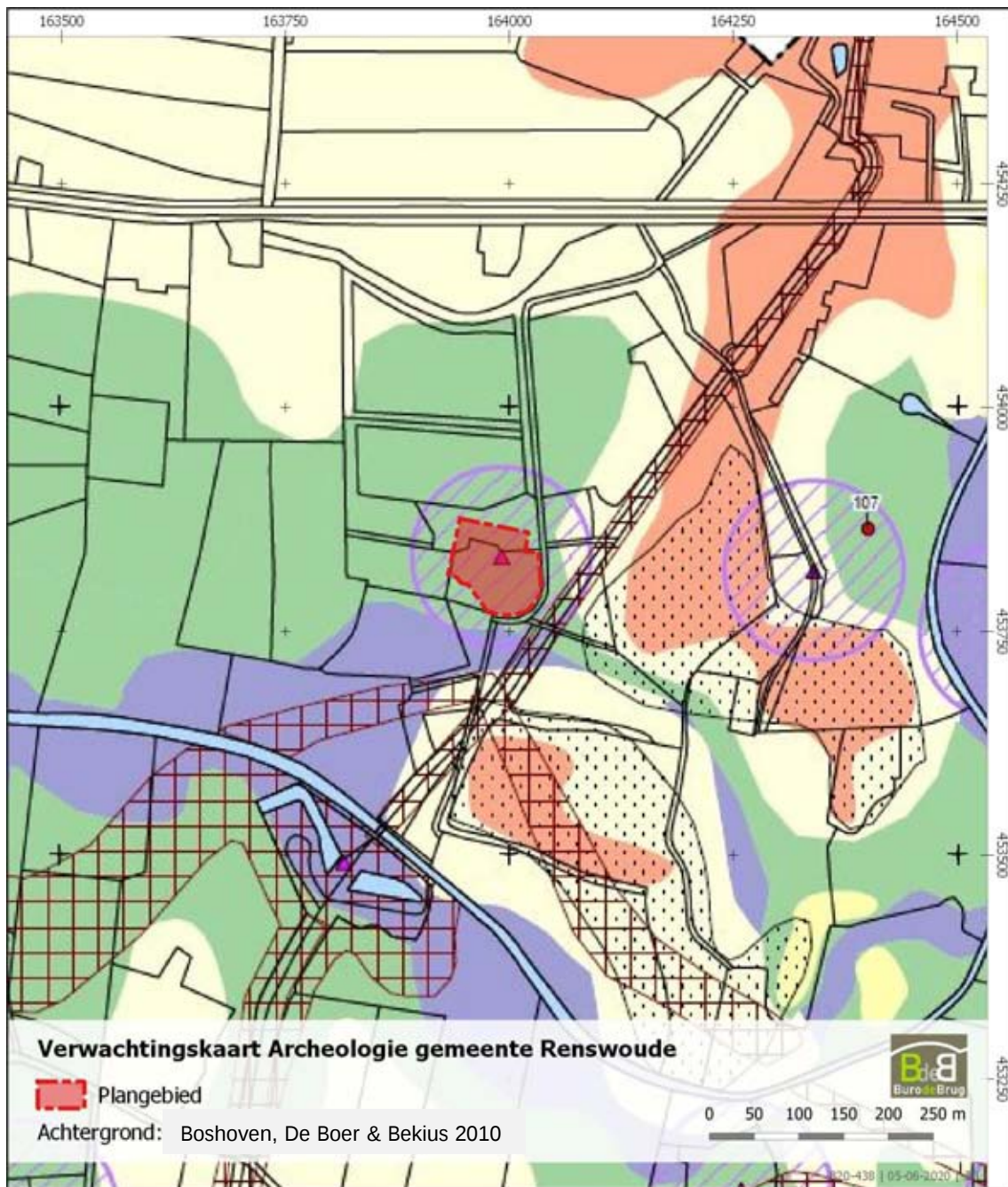
3.1 Onderzoeksmethode

Dit bureauonderzoek heeft tot doel - op basis van bestaande landschappelijke, archeologische en historische bronnen - een gespecificeerde archeologische verwachting te verkrijgen voor het plangebied. Op basis van de resultaten wordt een aanbeveling gedaan worden om de eventueel aanwezige archeologische waarden in het plangebied veilig te stellen. Het onderzoek is uitgevoerd volgens de richtlijnen van de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA versie 4.1) en de gemeentelijke eisen. Voor het verzamelen van gegevens met betrekking tot reeds bekende archeologische- en bodemkundige waarden van het plangebied zijn de volgende bronnen geraadpleegd:

Gemeentelijke waarden- en verwachtingenkaart archeologie	Boshoven, De Boer & Bekius 2010
Gemeentelijke archeologische beleidskaart	Boshoven, De Boer & Bekius 2010
Toelichting gemeentelijk archeologisch beleid	Boshoven, De Boer & Bekius 2010
Bestemmingsplan Buitengebied Nijkerk 2017, veegplan 1	www.ruimtelijkeplannen.nl
Geologie (1:600.000)	TNO-NITG 2005; www.dinoloket.nl ; kaart 2010
Bodemkunde (1:50.000)	Bodemkaart van Nederland, schaal 1:50.000, versie 2014, Alterra
Geomorfologie (1:50.000)	Geomorfologische kaart van Nederland, schaal 1:50.000, versie 2017, Alterra
Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN3)	www.ahn.nl
Kadastrale minuutkaarten 1811-1832	beeldbank.cultureelerfgoed.nl
Grote Historische Atlas 1839-1859	Bibliotheek Buro de Brug
Bonnebladen 1870-1931	Bibliotheek Buro de Brug
Nationaal Archief	www.nationaalarchief.nl
Provinciaal Archief	www.utrechtsarchief.nl
Gemeentelijk Archief	https://www.archiefeemland.nl/
Archeologische Monumentenkaart (AMK)	https://rce.webgispublisher.nl/Viewer.aspx?map=Archeologie%2Din%2DNederland
Archis	zoeken.cultureelerfgoed.nl

3.2 Beleid en bestemmingsplan

De gemeente Renswoude heeft een eigen archeologiebeleid, dat in 2010 is opgesteld. Als deel van de onderbouwing voor dit beleid is een archeologische verwachtingskaart opgesteld in samenwerking met de gemeente Woudenberg (afb. 3).

Afbeelding 4. Het plangebied op de gemeentelijke verwachtingskaart.

Het plangebied bevindt zich op deze kaart binnen een zone met een hoge archeologische verwachting voor historische boerderijlocaties (cirkel met paarse arcering). De historische boerderij zelf wordt aangeduid als cultuurhistorisch element (rode driehoekje). Voor de overige perioden geldt een lage verwachting (groene kleur).

In het bestemmingsplan "Buitengebied 2010" (vastgesteld 05-10-2020) van de gemeente Renswoude is het gemeentelijk archeologiebeleid opgenomen. Voor dubbelbestemming WR-A2 geldt:

24.2 Bouwregels

Op deze gronden mag worden gebouwd en gelden de volgende regels:

- a. op deze gronden mogen ten behoeve van de in lid [24.1](#) genoemde bestemming uitsluitend bouwwerken, geen gebouwen zijnde, worden gebouwd met een bouwhoogte van ten hoogste 2 m;
- b. ten behoeve van de andere, voor deze gronden geldende bestemming(en) mag - met inachtneming van de voor de betrokken bestemming(en) geldende (bouw)regels - uitsluitend worden gebouwd, indien:
 1. burgemeester en wethouders beschikken over een verklaring van de archeologische deskundige waaruit blijkt dat het opstellen van een rapport met daarin een beschrijving van de archeologische waarden van de betrokken locatie niet nodig is;
 2. niet is voldaan aan het bepaalde onder 1: de aanvrager van de bouwvergunning een rapport heeft overlegd waarin de archeologische waarde van de betrokken locatie naar het oordeel van burgemeester en wethouders in voldoende mate is vastgesteld;
 3. de betrokken archeologische waarden, gelet op het onder 2 genoemde rapport, door de bouwactiviteiten niet worden geschaad of mogelijke schade kan worden voorkomen door aan de bouwvergunning regels te verbinden, gericht op het behoud van de archeologische resten in de bodem, het doen van opgravingen dan wel het begeleiden van de bouwactiviteiten door de archeologische deskundige;
- c. het bepaalde in dit lid onder b.2 en b.3 is niet van toepassing, indien het bouwplan betrekking heeft op een of meer van de volgende activiteiten of bouwwerken:
 1. vervanging, vernieuwing of verandering van bestaande bebouwing, waarbij de oppervlakte, voor zover gelegen op of onder peil, niet wordt uitgebreid en waarbij gebruik wordt gemaakt van de bestaande fundering;
 2. een bouwwerk met een oppervlakte van ten hoogste 100 m²;
 3. een bouwwerk dat zonder graafwerkzaamheden dieper dan 40 cm kan worden geplaatst;
 4. een bouwwerk dat zonder heiwerkzaamheden kan worden geplaatst.

Op dit moment is nog niet bekend welke methode van funderen zal worden gebruikt bij de nieuwbouw.

3.3 Geologie, geomorfologie en bodemopbouw

Bron	Informatie
Geologie ⁶ (1:600.000)	Bx5: Laagpakket van Wierden; dekzand
Bodemkunde ⁷ (1:50.000)	pZg23: Kalkloze lemige beekeerdgrond
Geomorfologie ⁸ (1:50.000)	2M53: Vlake van ten dele verspoelde dekzanden of löss met een hoogte van 0,25-0,5 m
Hoogteligging ⁹	Hoogste punt in het plangebied: 6,7 m NAP Laagste punt in het plangebied: 6,2 m NAP

De gemeente Renswoude maakt deel uit van de Gelderse Vallei. Dit van oorsprong glaciale tongbekken werd na het Saalien -de laatste periode van landijsbedekking- opgevuld met afzettingen van uiteenlopende aard. Nadat de laagte tijdens het interglaciale Eemien onder een laag mariene afzettingen kwam te liggen, werd er tijdens het Weichselien, de laatste ijstijd, waarin de ijskap ons land niet meer bereikte, onder invloed van wind en water veel zand van de hogere delen (de stuwwallen aan weerszijden van de Gelderse Vallei) naar het dal verplaatst (afb. 6). Gelijktijdig met deze afvlakking van het hoofdrelief, waarbij de Emminkhuizerberg als het opvallende restant van een stuwwalrug achterbleef, ontstond er in de over het algemeen vlakke Vallei een uitgebreid microrelief. Temidden van overwegend oost-west lopende smeltwaterdalletjes vormde zich een onregelmatig patroon van afwisselend hogere en lagere dekzandruggen en -koppen. Tijdens het Holoceen veranderde er aan de bovengeschetste situatie vrijwel niets meer. De definitieve klimaatsverbetering deed de zeespiegel

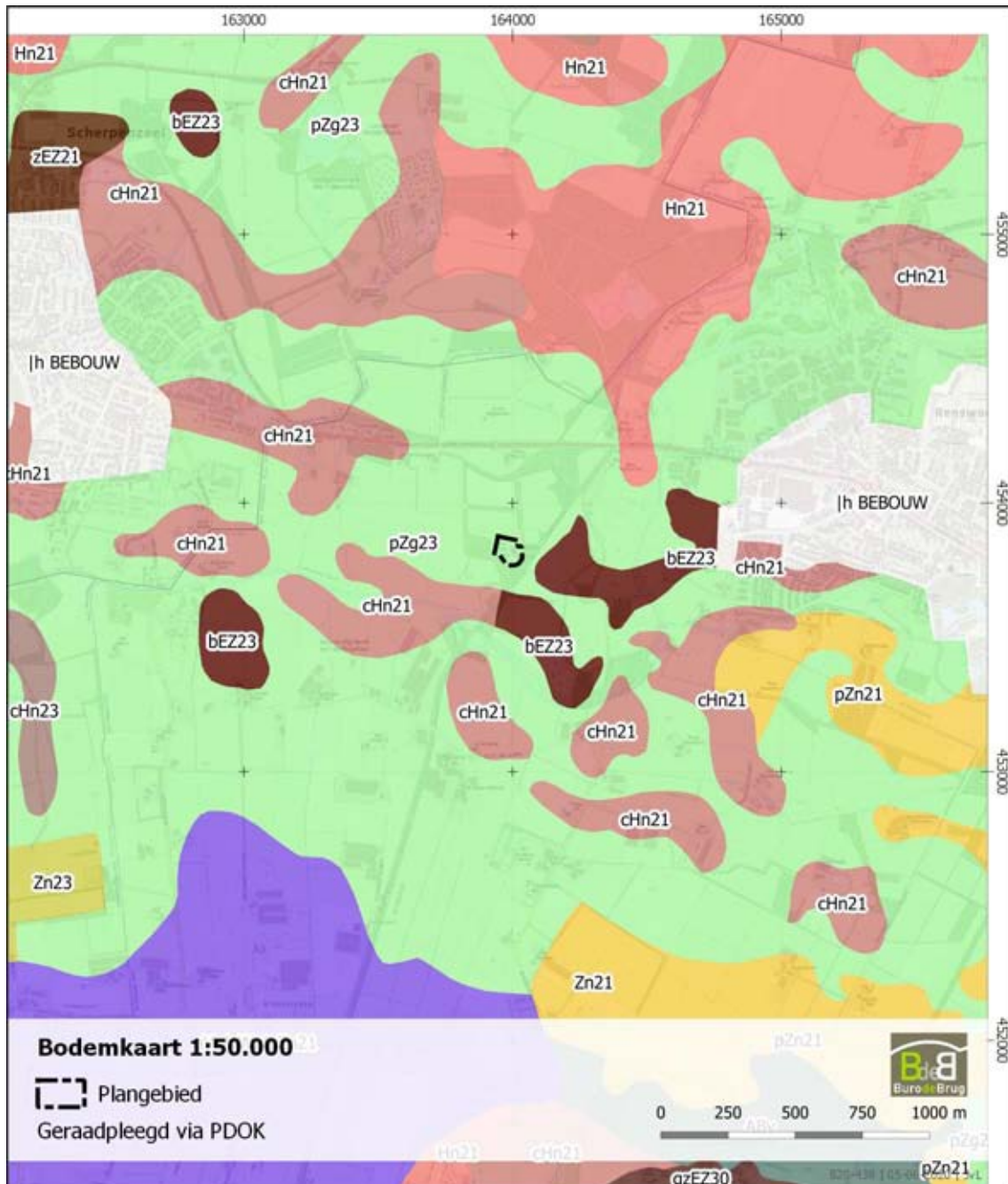
⁶ TNO-NITG 2005; www.dinoloket.nl; kaart 2010.

⁷ Bodemkaart van Nederland, schaal 1:50.000, versie 2014, Alterra.

⁸ Geomorfologische kaart van Nederland, schaal 1:50.000, versie 2017, Alterra.

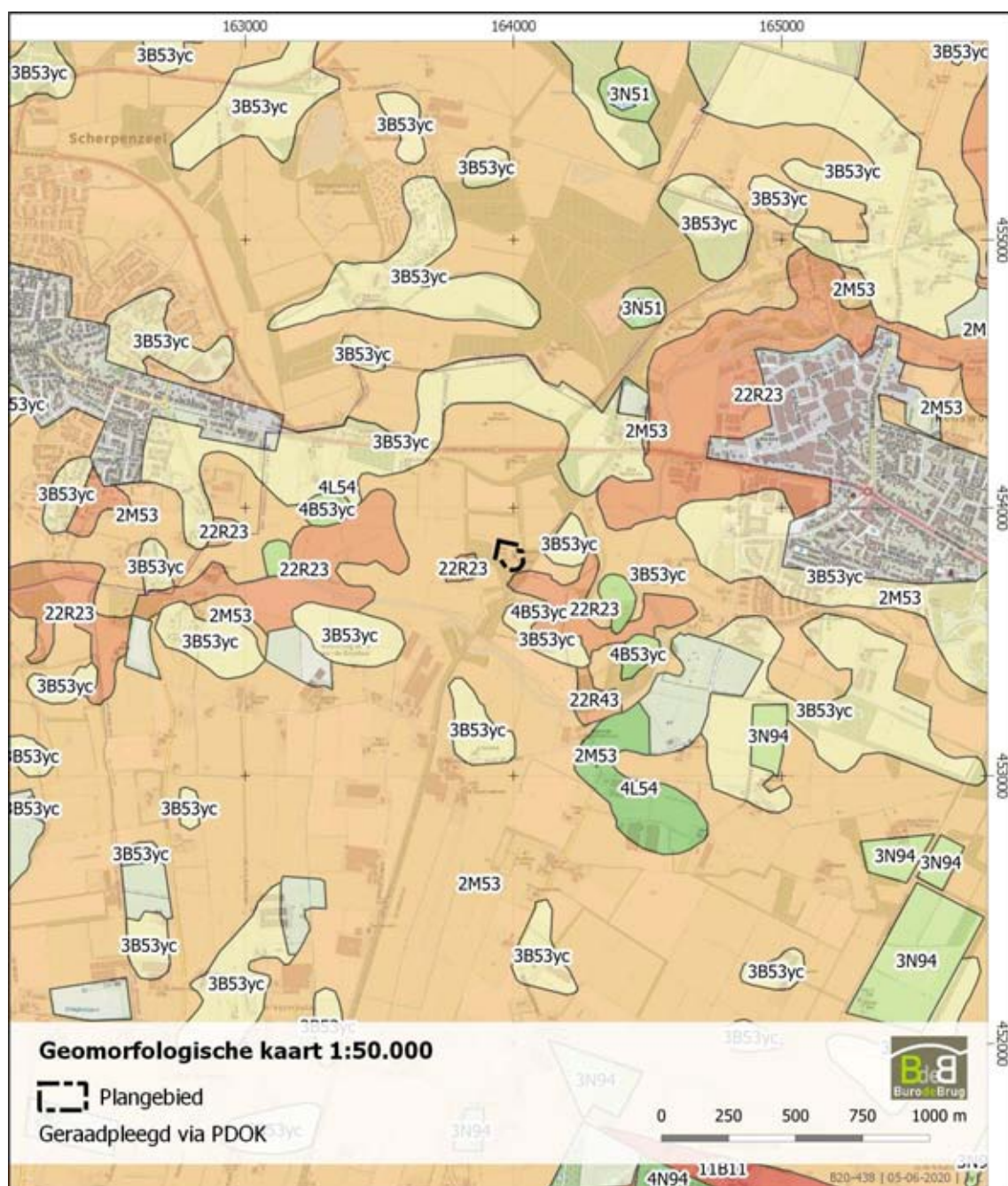
⁹ AHN, www.ahn.nl.

weliswaar opnieuw stijgen, maar de zee bereikte Renswoude ditmaal niet. In grote delen van het gebied bleef daardoor het dekzand aan de oppervlakte liggen. Een uitzondering vormden de laagstgelegen gronden. Kwel vanaf de hogere zandgronden, gepaard aan een van nature toch al slechte afwatering, leidde hier plaatselijk tot een aanzienlijke mate van veenvorming: bosveen dat werd gevormd door de dichte broekbossen die eertijds de lage delen van de Vallei bedekten. Ten tijde van de Middeleeuwse ontginning, en in mindere mate ook in de periode daarna, verdween dit bosveen van overwegend geringe dikte echter weer volledig, zodat de gemeente Renswoude er thans bodemkundig als volgt uitziet. In het noorden en oosten komen hoofdzakelijk hoge en middelhoge podzolgronden aan, terwijl men in het zuiden en westen overwegend lage beekerdgronden aantreft, plaatselijk afgewisseld met lage podzolgronden.¹⁰ Het plangebied ligt op een dergelijke lemige beekerdgrond (afb. 5). Op het Actueel Hoogtebestand Nederland is duidelijk zichtbaar dat het op de overgang van een hoger- en een lagergelegen deel ligt (afb. 7).

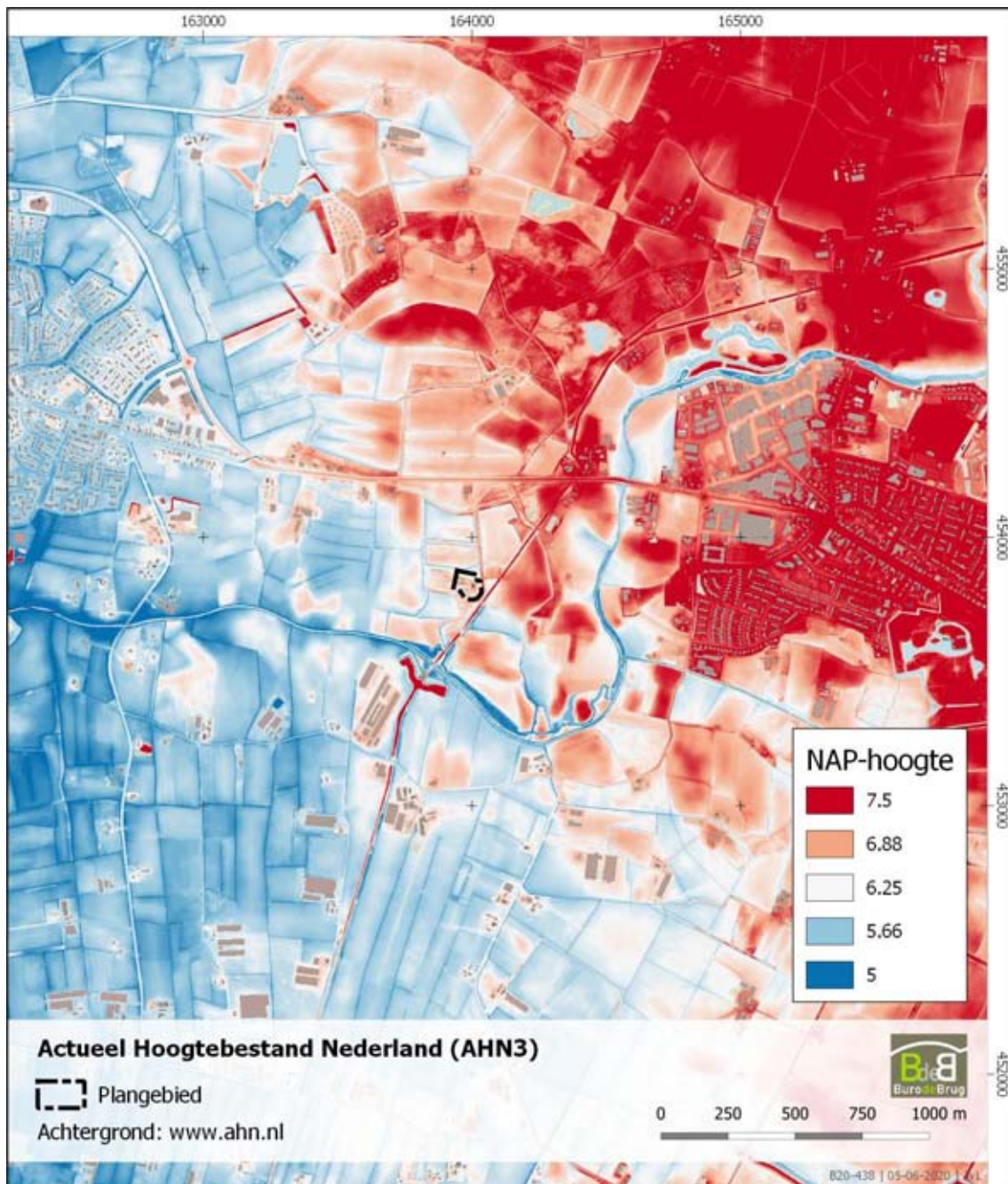

Afbeelding 5. Het plangebied op de bodemkundige kaart.

¹⁰ Bovenstaande tekst overgenomen uit Cazemier & Van 't Hof 1992, 10-11.

Afbeelding 6. Het plangebied op de geomorfologische kaart.

Afbeelding 7. Het plangebied op het Actueel Hoogtebestand Nederland.

3.4 Historische gegevens

Het gebied rondom Renswoude is waarschijnlijk vanaf de 11de eeuw systematisch ontgonnen in een onregelmatig kampontginningspatroon.¹¹ Veel van de oudste hoeven hebben een naam die verwijst naar de natuurlijke omgeving: "laar" is een open plek in het bos. De hoeven lagen vaak op de overgang van de hoger gelegen akkers en de lager gelegen weilanden (zie ook afb. 7).¹²

De vroegste vermelding van een boerderij genaamd Engelaar dateert uit 1321.¹³ In de 15de eeuw is de Utrechtse burger Frederik van Steenre en na zijn dood in 1470 zijn vrouw Johanna eigenaar.¹⁴ Het is

¹¹ Blijdenstijn 2005.

¹² Cazemier & Van 't Hof 1992, 12.

¹³ BuRo 2020, 9.

¹⁴ Van Maren 2005, 3-6.

niet bekend hoe de hoeve er in deze tijd uitzag of op welke locatie deze precies stond. Er zijn geen gegevens bekend die veronderstellen dat de boerderij (of de naam hiervan) ooit is verplaatst. Waarschijnlijk moet de middeleeuwse hoeve dus op het huidige erf worden gezocht. De buitenplaats Engelaar staat beschreven in de database van buitenplaatsen in Nederland.¹⁵ Hier wordt vermeld:

In 1684 kocht mr. Frederik van Beeck (1632 – 1696), drost van de heerlijkheid Renswoude en Emmikhuizen en rentmeester van de kartuizer goederen aldaar, het allodiale (is vrije) goed Engelaar uit de failliete boedel van jonker Johan Lodewijk van Panhuys.

Afbeelding 8. Het plangebied op de kadastrale minuutplan van Renswoude uit 1818. In rood de beoogde nieuwbouw.

Aan het begin van de 18de eeuw komt zijn zoon Johan Frederik van Beeck (1676 - ?) met vrouw en kinderen 's zomers op de hofstede wonen en heeft waarschijnlijk het herenhuis laten bouwen. In 1784

¹⁵ <https://www.buitenplaatsennederland.nl/renswoude-engelaar.html>

verkocht zijn gelijknamige zoon (1712 - 1786), die getrouwd was met Margreta Isabella Pauw, vrouwe van Dijkveld en Rateles, de buitenplaats voor f 2800,-- aan Gerard Maximiliaan Taets van Amerongen. Het goed wordt omschreven als 'seeckere buijtenplaats, bestaande in een huysinge met sijn tuijnen, boomgaard, houtgewassen, plantagiën etc., mitsgaders een boerenwoning, bergen, schuren, schaaphokken, landerijen etc., groot ruim 50 morgen, genaamd den Engelaar', inclusief een stukje land (100 roe), dat voor f 6,-- per jaar in erfpacht was uitgegeven aan Bart Teunissen van Lunteren, en met een zitbank in de kerk van Renswoude. De boerderij was in die tijd verpacht aan Willem Lammertsen Hardeman.

Van de buitenplaats resteert alleen nog het rietgedekte achterhuis. Het oude herenhuis, bestond uit een één hoge bouwlaag en werd overdekt door een pannen schilddak met twee dakkapellen elk voorzien van een fronton, is wegens bouwvalligheid voor 1936 afgebroken (zie afb. 10). Op deze plaats staat nu een in 1936 gebouwd huis.

Tussen 1742 en 1755 werden de eerste werkzaamheden voor de aanleg van de Grebbelinie uitgevoerd rondom Renswoude.¹⁶ De Grebbelinie is een lange verdedigingslijn die is aangelegd om door middel van een inundatiesysteem de randstad te beschermen tegen een invasie uit het oosten. De linie loopt direct ten oosten van het plangebied (de Groeperkade). Dit is een van de oudste delen van de linie. Enkele honderden meters ten zuiden van de boerderij ligt het aarden verdedigingswerk de Engelaar, dat in 1799 als onderdeel van de Grebbelinie is gerealiseerd (zie afb. 1 en 4).

Afbeelding 9. De eigenaar van landgoed Engelaar aan het begin van de 19de eeuw: Joost Gerard Godard Taets van Amerongen (1769-1850) en zijn vrouw Clasina Cornelia van Nellesteyn (1783-1847) of dochter Sophia Johanna Justina Taets van Amerongen (1817-1861), jaartal onbekend. Bron: privé collectie, geraadpleegd via het Rijksbureau der Kunsthistorische Documentatie (www.rkd.nl).

De oudste gedetailleerde kaart van het plangebied dateert uit 1818. Hierop is de huidige boerderij al zichtbaar, die op dat moment in bezit is van Baron J.G.G. Taats [sic.] van Amerongen, Heer van Renswoude (afb. 8 en 9). De boerderij werd echter bewoond door een boerenfamilie; in de late 18de of

¹⁶ Cazemier & Van 't Hof 1992, 16.

vroege 19de eeuw zal het oude herenhuis bij de boerderij zijn geïncorporeerd.¹⁷ Achter de boerderij worden verschillende kleinere gebouwen weergegeven, die op de Oorspronkelijke Aanwijzende Tafel worden omschreven als "schuur". Het gebied rondom de gebouwen is in gebruik als weiland. In de 19de en 20ste eeuw worden achter de boerderij verschillende kleinere gebouwen gebouwd en weer afgebroken. De kaarten uit deze periode (niet afgebeeld) zijn niet precies genoeg om inzicht te krijgen in de exacte locatie van de bijgebouwen. Duidelijk is wel dat de historische boerderij intact blijft. Uit 1920 is een foto bewaard van de boerderij met de toenmalige bewoners: Cornelis van Ginkel en Aaltje van Ginkel-Veldhuizen (afb. 10). Hierop is nog het vroeg 18de-eeuwse herenhuis van de boerderij zichtbaar, die 16 jaar later zou worden gesloopt om plaats te maken voor de huidige woning.

Afbeelding 10. De toenmalige bewoners Cornelis van Ginkel en Aaltje van Ginkel-Veldhuizen voor het in 1936 gesloopte herenhuis, 1920 (collectie onbekend, uit Wolleswinkel 2010).

Aan het begin van de Tweede Wereldoorlog is er heftig gevochten rondom het Werk aan de Engelaar. Nederlandse troepen hadden zich op het Werk verschanst en werden beschoten door het invasieleger, dat zich waarschijnlijk ten noorden van het Werk had opgesteld in het bosrijke gebied.¹⁸ Mogelijk hebben troepen zich zelfs rondom de boerderij Engelaar opgesteld, vanwege de beschutting.

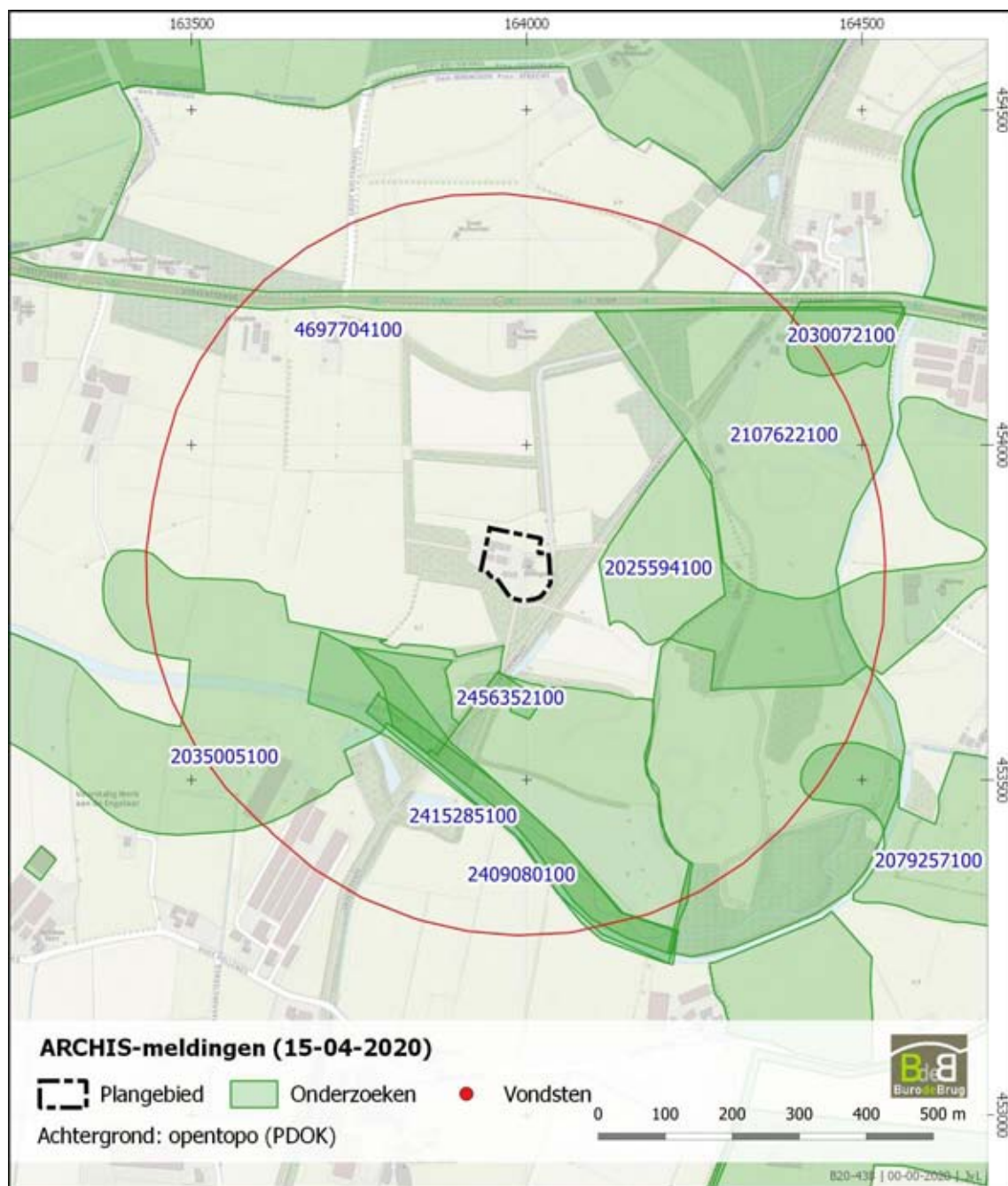
¹⁷ Wolleswinkel 2010, 6.

¹⁸ De Boer e.a. 2013, 16.

3.5 Bekende archeologische waarden

3.5.1 AMK-terreinen

AMK nummer	n.v.t.
Status (Rijksmonumentnummer)	n.v.t.
Toelichting	n.v.t.

Afbeelding 11. De archeologische onderzoeken in de directe omgeving van het plangebied.

3.5.2 Archis vondstlocaties¹⁹

Zaakidentificatie Archis	2025594100
Toelichting	Het betreft een uitgebreid booronderzoek uitgevoerd door Stichting RAAP in 1996 naar Engen in Utrecht. Deze locatie nabij het plangebied is uiteindelijk niet nader onderzocht.
Zaakidentificatie Archis	2030072100
Toelichting	Het betreft een uitgebreid booronderzoek uitgevoerd door Stichting RAAP in 1996 naar Engen in Utrecht. Deze locatie nabij het plangebied is uiteindelijk niet nader onderzocht.
Zaakidentificatie Archis	2035005100
Toelichting	Het betreft een uitgebreid booronderzoek uitgevoerd door Stichting RAAP in 1996 naar Engen in Utrecht. Deze locatie nabij het plangebied is uiteindelijk niet nader onderzocht.
Zaakidentificatie Archis	2079257100
Toelichting	Het betreft een uitgebreid booronderzoek uitgevoerd door Stichting RAAP in 1996 naar Engen in Utrecht. Deze locatie nabij het plangebied is uiteindelijk niet nader onderzocht.
Zaakidentificatie Archis	2107622100
Toelichting	In opdracht van Groenland Beheer bv heeft Ingenieursbureau Oranjewoud BV in november 2005 een archeologisch (boor)onderzoek uitgevoerd in Renswoude, locatie Klein Wolfswinkel, naar aanleiding van voorgenomen werkzaamheden voor herontwikkeling met aanleg landgoederen. Het plangebied staat bekend voor sporen uit de Steentijd en de Middeleeuwen.
Zaakidentificatie Archis	2409080100
Toelichting	Bureauonderzoek behorende bij 2415285100.
Zaakidentificatie Archis	2415285100
Toelichting	Verkennd booronderzoek op de locatie Luntersche Beek-Engelaar van RAAP Archeologisch Adviesbureau uit 2013. Uit het onderzoek blijkt de hoge verwachting voor archeologische resten uit de Tweede Wereldoorlog.
Zaakidentificatie Archis	2456352100
Toelichting	Archeologische begeleiding van de werkzaamheden in het beekdal Luntersche Beek en Groeperkade, uitgevoerd door RAAP Archeologische Adviesbureau in 2014 obv het vooronderzoek 2415285100. Bij het onderzoek zijn aanwijzingen voor activiteit in de regio uit de periode Neolithicum-Bronstijd en mogelijk Mesolithicum en IJzertijd. Uit deze periode waren alleen de onderkant van sporen bewaard.
Zaakidentificatie Archis	4697704100
Toelichting	Bureauonderzoek van Vestigia Archeologie & Cultuurhistorie uit 2019 naar het plangebied N224 in Renswoude. Voor het plangebied wordt een verwachting gegeven voor de perioden Laat-Paleolithicum – Mesolithicum en de Middeleeuwen – Tweede Wereldoorlog.

¹⁹ Toelichting overgenomen uit Archis, soms met aanvullingen uit rapportages.

3.5.3 Archis onderzoeksmeldingen

Zaakidentificatie Archis	n.v.t.
Toelichting	n.v.t.

3.5.4 Overige archeologische informatie

In 2011 is op het perceel Utrechtseweg 5 een verkennend bodemonderzoek uitgevoerd.²⁰ Alhoewel deze boringen een ander doel dienen dan archeologische boringen, kunnen zij in sommige gevallen wel archeologische informatie opleveren. Uit deze boringen blijkt dat in geen van de boringen tot op grote diepte duidelijke verstoringen in de vorm van recent materiaal (grind, beton, etc.) zijn waargenomen. De omschrijving correspondeert met een (relatief) intact bodemprofiel met een humeuze toplaag met daaronder het dekzand. Aangezien het perceel de afgelopen eeuw altijd als boerenerf in gebruik is geweest, is het ook niet aannemelijk dat er diepgaande verstoringen in de vorm van diepploegen of afgravingen hebben plaatsgevonden. Op basis van deze niet-archeologische boringen kunnen geen verdere uitspraken worden gedaan over eventuele archeologische indicatoren. Wel zijn humeuze lagen aangetroffen.

3.5.5 Samenvatting bekende archeologische waarden

Uit bovengenoemde onderzoeken blijkt dat op het dekzand een verwachting geldt voor vindplaatsen uit de prehistorie (Laat-Paleolithicum t/m IJzertijd). Direct onder de bouwvoor worden op de historische boerderijlocaties en in het dorp Renswoude ook vindplaatsen uit de Middeleeuwen en later verwacht. Rondom de Groeperkade geldt een hoge verwachting voor militair erfgoed, vooral uit mei 1940. Op basis van voorgaand onderzoek wordt uitgegaan van enkel artilleriebeschietingen in dit gebied.²¹ De kans op de aanwezigheid van niet gesprongen explosieven (NGE's) wordt hierom klein geacht.

²⁰ Mertens 2015.

²¹ De Boer e.a. 2013, 18-19.

4 Archeologische verwachting en selectieadvies

4.1 Archeologische gespecificeerde verwachting

In dit bureauonderzoek is gebruik gemaakt van verschillende landschappelijke, historische en archeologische bronnen om tot een gespecificeerde verwachting te komen voor het plangebied Utrechtseweg 5 – Landgoed Engelaar.

Het plangebied is gelegen op een beekeerdgrond op dekzand. In de directe omgeving is aangetoond dat sporen uit de periode Neolithicum-Bronstijd aanwezig zijn. De gemeentelijke beleidskaart, gebaseerd op de bodemgegevens, laat echter zien dat de verwachting voor de prehistorie erg kan variëren in dit gebied. De lage verwachting voor de prehistorie blijft gelden voor het plangebied.

Op basis van verschillende (bouw)historische bronnen is vastgesteld dat Landgoed Engelaar een archeologische vindplaats uit de Middeleeuwen – Nieuwe Tijd betreft. Naar verwachting heeft het plangebied ook een hoge waarde voor archeologische resten uit de Tweede Wereldoorlog. Het is onbekend wanneer de eerste boerderij op deze locatie verscheen, of op welke locatie deze zich precies bevond. Het perceel is naast boerderij ook lange tijd in gebruik geweest als buitenplaats, waardoor ook resten van tuinelementen (vijvers, balustraden, etc.) of bijgebouwen kunnen worden aangetroffen. De sporen uit de periode Middeleeuwen – Tweede Wereldoorlog worden direct onder maaiveld verwacht. Er zijn geen indicatoren dat de vindplaats diepgaand is verstoord.

4.2 Selectieadvies

In eerste plaats zal een deel van de aanwezige bebouwing op het perceel worden gesloopt. Het heeft de voorkeur de sloop tot maaiveld uit te voeren, om eventuele archeologische resten *in situ* te behouden.

De voorgenomen nieuwbouw vormt mogelijk een bedreiging voor de elementen van hoge archeologische waarde op het perceel. Op basis van de bovengenoemde bevindingen zijn twee opties mogelijk:

1. Buro de Brug adviseert de beoogde nieuwbouw op een archeologie-vriendelijke manier te realiseren, zodat de aanwezige archeologische waarden *in situ* kunnen worden behouden. Uitgangspunt hierbij is dat de bodem niet dieper wordt verstoord dan 40 cm. Het opstellen van een archeologie-vriendelijk bouwplan zal moeten geschieden in overleg met de bevoegde overheid (gemeente Renswoude). In dit scenario is het belangrijk ook de sloop van de aanwezig gebouwen niet dieper uit te voeren dan 40 cm -mv. Eventueel diepere funderingen blijven dus in de bodem behouden. Indien tijdens de werkzaamheden resten worden aangetroffen waarvan redelijkerwijs kan worden aangenomen dat deze resten van cultuurhistorische waarde zijn, geldt een wettelijke meldingsplicht conform artikel 5.10 van de Erfgoedwet.

2. Indien het niet mogelijk blijkt een archeologie-vriendelijk bouwplan op te stellen, adviseert Buro de Brug een inventariserend veldonderzoek – proefsleuven conform KNA 4.1, Protocol 4003 uit te voeren. Doel van het proefsleuvenonderzoek is het inzichtelijk maken van de aanwezige archeologische waarden. Eventueel kan worden afgesproken dat, bij de aanwezigheid van een intacte vindplaats en na overleg met de bevoegde overheid, direct kan worden doorgestart met een archeologische opgraving om de archeologische waarden *ex situ* te behouden. Dit dient van tevoren te worden afgestemd met de opdrachtgever, uitvoerende partij en de bevoegde overheid.

Alhoewel de kans op de aanwezigheid van NGE's (zie paragraaf 3.5.5) in het plangebied klein wordt geacht, staat veiligheid voor alles. Indien objecten worden aangetroffen bij grondroerende werkzaamheden, waarover twijfel bestaat of het mogelijk explosieven betreffen, dient direct contact te worden opgenomen met de Explosieven Opruimingsdienst Defensie (EOD).

Bovenstaand selectieadvies dient beoordeeld te worden door de bevoegde overheid.

5 Bronnen

5.1 Digitale bronnen

<https://www.archiefeland.nl/>
<https://sites.google.com/site/oudrenswoude/Startpagina>
<http://legendageomorfologie.wur.nl>
<https://archis.cultureelerfgoed.nl>
<https://beeldbank.cultureelerfgoed.nl>
<https://monumentenregister.cultureelerfgoed.nl>
<https://zoeken.cultureelerfgoed.nl>
www.ahn.nl
www.dinoloket.nl
www.gahetna.nl
www.geologievannederland.nl
www.hisgis.nl
www.nationaalgeoregister.nl
www.pdok.nl
www.rijksoverheid.nl
www.ruimtelijkeplannen.nl
www.sikb.nl
www.topotijdreis.nl

5.2 Literatuur

Bakker, H. de/J. Schelling, 1989: *Systeem van bodemclassificatie voor Nederland. De hogere niveaus*, Wageningen (PUDOC).

Barends, S., et al., 1993: *Het Nederlandse landschap: een historisch-geografische benadering*, Utrecht.

Berendsen, H.J.A., 1997: *Landschappelijk Nederland*, Assen.

Berendsen, H.J.A. / E. Stouthamer, 2001: *Palaeogeographical development of the Rhine-Meuse delta, the Netherlands*, Assen.

Berendsen, H.J.A., 2004: *De vorming van het land. Fysische geografie van Nederland*, Assen.

Blijdenstijn, R., 2005: *Tastbare Tijd. Cultuurhistorische atlas van de provincie Utrecht*, Utrecht.

Boer, G.H., J.A.T. Wijnen, I.A. Schute & R.S. Kok, 2013: Plangebied Luntersche Beek-Engelaar, Gemeente Renswoude, Archeologisch vooronderzoek: een verkennend booronderzoek en een slagveldonderzoek, *RAAP-rapport 2751*, Weesp.

Boshoven, E.H., G.H. de Boer & D. Bekius, 2010: Gemeente Renswoude en Woudenberg; een archeologische verwachtings- en beleidsadvieskaart, *RAAP-rapport 2117*, Weesp.

BuRo, 2020: *Gemeente Renswoude, Landgoed Engelaar, Februari 2020, Voorontwerp*.

Cazemier, D. & J.C. van 't Hof, 1992: *Monumenten Inventarisatie Project, Gemeente Renswoude, Provincie Utrecht Dienst Ruimte en Groen*, Utrecht.

Maren, J.W., van, 2005: Vergeten weg te gooien, in: *Het Ouwe Renswou* 2005-1, Historische Vereniging Oud Rensouwde, Renswoude, 3-6.

Mertens, J.W., 2015: *Verkennd bodemonderzoek. Utrechtseweg 5, 3927 AT Renswoude*, Grondvitaal BV, Putten.

Mulder, E.F.J. de / M.C. Geluk / I.L. Ritsema / W.E. Westerhoff / Th.E. Wong, 2003: *De ondergrond van Nederland*, Groningen/Houten.

Visser, C.A., 2019: Archeologisch vooronderzoek in het kader van de reconstructie van en het groot onderhoud aan de N224, gemeente Renswoude. Ruimtelijk advies op basis van bureauonderzoek, *Vestigia rapport* V19-4095, Amersfoort.

Wolleswinkel, E., 2010: Het kookboek van mevrouw Van Beeck, in: *Het Ouwe Renswou* 2010-2, Historische Vereniging Oud Rensouwde, Renswoude, 2-6.